

MÜASİR YAŞAYIŞ KOMPLEKSLƏRİNİN MEQAPOLİS ŞƏHƏRLƏRİN TƏŞKİLİNDƏ ROLU

Həsənova-Fərəcova Kəlik Əlihəsən qızı- m.ü.f.d., dosent, Memarlıq layihələndirilməsi və şəhərsalma kafedrası, AzMİU, hasanovafarajovakaklik@gmail.com

Xülasə. Son illərdə dünyanın bütün meqapolis şəhərlərində ekoloji statusun yüksəlməsi məsələsi aktuallaşır. Müxtəlif şəhərlərdə urbanizasiya prosesinin tempinin yüksəlməsi nəticəsində hündürmərtəbəli yaşayış binalarının sayı artır və bununla əlaqədar boş, yaşıllıq örtüyü üçün münbit sahələrin sayı azalır. Bu da öz növbəsində şəhərin vizual silueti və şəhərsalma həllinə təsir edir. Aktiv proseslər respublikanın ən iri şəhəri olan Bakıdan yan keçməyib. Mövcud istifadəyə yararlı binalar son illərdə rekonstruksiya olunur və yeni hündürmərtəbəli binalar inşa edilir. Layihələndirilən binalar müxtəlif təyinatlı olsa da (inzibati, çoxfunksiyalı və s.) bu sıraya daha çox yaşayış binaları daxildir. Təbii ki, şəhərsalma həllinin düzgün formalaşması üçün layihələndirilən bütün yaşayış və ictimai binalar arasında rahat keçid olmalıdır. Eyni zamanda müxtəlif funksiyalı binalar vəhdət təşkil etməklə düzgün şəhər silueti formalaşdırılmalıdır.

Açar sözlər: yaşayış binaları, şəhərsalma həlli, meqapolis şəhərlər, şəhər silueti, ictimai binalar

THE ROLE OF MODERN RESIDENTIAL COMPLEXES IN THE ORGANIZATION OF A MEGAPOLIS CITY

Hasanova-Farajova Kaklik Alihasan- PhD in architecture, ass. prof., department of Architectural design and urban planning, AzUAC, hasanovafarajovakaklik@gmail.com

Abstract. In recent years, the issue of improving the ecological state has become relevant in all megacities of the world. As a result of the increasing rate of urbanization in various cities, the number of high-rise residential buildings is increasing and the number of vacant lots is decreasing. This, in turn, affects the visual silhouette of the city and the urban planning solution. Active processes have not bypassed the largest city of the Republic of Baku. In recent years, existing high-rise buildings have been reconstructed and new high-rise buildings have been built. Although the designed buildings have different purposes (administrative, multifunctional, etc.), this series includes mostly residential buildings. Of course, for the correct formation of an urban planning solution, there must be a smooth transition between all designed residential and public buildings. At the same time, buildings with different functions should form the correct urban silhouette, forming a unity.

Keywords: residential buildings, urban planning solution, metropolitan cities, urban landscape, public buildings

Giriş. Müasir dövrdə meqapolislərin inkişafı prosesində şəhərsalma həllində hündürmərtəbəli yaşayış binaları və ətraf yaşıllıq sahələrinin tandemi önəmli amil hesab oluna bilər. Yuxarıda qeyd olunduğu kimi, Bakı şəhərinin əhalisinin sayının artması prosesinin nəticəsində hündürmərtəbəli binaların kütləvi tikintisi məsələsi son dövrlərdə aktuallaşdı. Binaların mənzillərinin çox olması ilə əlaqədar burada yaşayan sakinlərin sayının artması məsələsi şəhərsalma təşkili prosesində nəzərə alınmalıdır. İnsan sayının artması yeni istirahət zonalarına tələbatı artırır. Bakı şəhərinin əlverişli təbii-coğrafi mühitə malik olması səbəbindən şəhər daxilində bu müsbət tendensiyaaların inkişafı tempini artırmaq mümkündür. Yaşıllıq ərazilərinin çoxluq təşkil etdiyi istirahət zonaları və hündürmərtəbəli binaların tandemi şəhərin iqtisadi inkişafında vacib rol oynayır.

Hazırda Bakı şəhəri, ətraf ərazilərin əhalisi, ziyarətə gələn turistlərin rahatlığının təmin edilməsi üçün yaşıllıqla zəngin istirahət zonalarının təşkili və mühafizəsi üçün xüsusi tədbirlər planı

yaradılmalıdır. Yaşillıq zonalarının sahəsi və yaşayış sahələri ilə arasında olan keçid genişləndirilməlidir.

Metodologiya. Yeni tikinti ərazisindəki yaşillıq zonalarında yenidənqurma işləri mütləq şəkildə icra olunmalıdır. Bu öz növbəsində ərazinin şəhərsalma həllinin vizual kompozisiyası və ekoloji tarazlığının müsbət məcraya yönləndirilməsi deməkdir [1].

Bakı şəhərinin mərkəzi hissələrində hündürmərtəbəli yaşayış evlərinin mövcudluğu sıx və yüklənmiş nəqliyyat düyünləri ilə müşayiət olunur. Təbii ki, ərazinin ekoloji balansı və insanların yaşayış keyfiyyətində mənfi nüanslar yaranır. Bu problemlərin qarşısının alınması üçün şəhərin mərkəzi ərazilərində yaşillıq zonalarının salınması xüsusi önəm kəsb edir.

Müzakirələr. Bakı şəhəri A.Şaiq, N.Nərimanov, M.A.Əliyev küçələrinin kəsişməsində yerləşən Mərkəzi park məhz ümumi şəhər əhalisi və yaxınlıqdakı yaşayış evlərinin sakinlərinin yaşayış keyfiyyəti üçün böyük önəm daşıyır. Nəqliyyatın sıxlıq təşkil etdiyi ərazidə həm piyada yolları, həm də yaşillıq sahələrinin geniş təmin olunduğu nəzərə alınırsa insanların hərəkət və istirahət fəaliyyəti asanlaşır. Park ərazisi həm də vizual olaraq şəhərin mərkəzi hissəsini bütöv kompazisiya ətrafında cəmləyir (şək.1,2).

Şəkil 1. Bakı şəhəri. Mərkəzi park [1]

Şəkil 2. Bakı şəhəri. Mərkəzi park [1]

Meqapolislərin şəhərsalma təşkili prosesində layihələndirilən binaların əsas göstəriciləri ilə yanaşı şəhərin ekoloji statusunun mühafizəsi məsələsi ilk sıralarda olmalıdır. Son illərdə bir çox ölkələrdə bu təcrübə tətbiq olunur. Yəni layihələndirmə prosesində binaların həcmi funksiyaları ilə yanaşı, ekoloji səmərəliliyi qeyd olunur.

Müasir dövrdə memarlar binaların həm daxili interyer, həm fasad həllində təbii materiallardan istifadə edir. Eksteryerdə bu daha çox fasada vertikal yaşıllıq, eyvanlara yaşıllıq və dekorativ bitkilərin daxil edilməsi formasında nəzərə çarpır. Dekorativ bitkilər üçün yerləşgələr və sarmaşıqların yerləşdirilməsi üçün xüsusi konstruktiv materiallar vasitəsilə planlaşdırma həlli yolları düşünülür. Həmçinin yaşayış evlərində xüsusi qış bağları təşkil olunur. Təbii ki, bu meqapolislərdə yaranan iqlim problemlərinin həllində lokal, daha çox məhdudlaşmış əhəmiyyətə malik olur. Binaların fasadlarında xaos əmələ gəlməməsi üçün bu konstruksiyaların standartlaşdırılması vacibdir.

Təssüf ki, dekorativ bitkilərin fasada yerləşdirmə prosesində problemlər yaranır. Bitkilər süni işıqlandırma, kirli və tozlu hava amilləri qarşısında dözümsüz olur. Meqapolislərdə yaşayan insanların həyat fəaliyyətin yaxşılaşdırılması, ekoloji problemlərin həlli və eyni zamanda şəhər sakinlərinin estetik zövqünün inkişafı üçün binaların interyer, eksteryer həllində memarlıq-landşaft elementinin standartlara uyğun həll olunması vacibdir.

Yaşayış binalarının eyni üslubda kompleks yaşıllaşdırılması tikilinin memarlıq həlli və ətraf mühitində komfortlu şərait yaranmasına təkan verir. Terras tipli layihələndirilmiş binaların landşaft həlli müxtəlif nüanslara malik xüsusi istiqamətdir. Bağ-terraslar yaşayış evinin davamı kimi görünərək “yaşıl istirahət otağı” effekti yaradır. Bu planlaşdırma həllinin standartları binaların damı üçün də uyğun ola bilər. Təssüf ki, bu planlaşdırma həlli uzun illərdir mövcud olsa da hələ də memarlıq həlli kütləvi şəkildə istifadə olunmur [4,5].

Meqapolislərdə yaşayan əhali təbiətdən kifayət qədər uzaqlaşmışdır. Yaşayış məskənlərinin ətrafında su hövzələri, yaşıllıq zolağı və binaların fasad həllində bitki örtüyünün təşkili mövcud ekoloji problemlərin həllinə müsbət təsir edə bilər.

Boston sahilində axıcı fasad vizualizasiyasına malik, 22 mərtəbəsi ofis, 18 mərtəbəsi mənzildən ibarət 182 metrlik bina plan quruluşunda mağaza və restoranları da cəmləyən layihə təklif olunmuşdur. Binanın terraslarında şəhər panoraması və Boston limanının mənzərəsin seyr etmək üçün baxış meydançıları yerləşdirmək nəzərdə tutulurdu.

Əsas ideyada layihə yalnız vizual cəhətdən möhtəşəm görünüşü ilə deyil, həm də enerjiyə qənaət funksiyası ilə seçilir. Binanın pilləvari forması ətrafdakı tikililər üçün minimal kölgələnmə yaradır və bu öz növbəsində müsbət qiymətləndirilir. Layihəçi memarlar dayanıqlı texnologiyalar, yağış sularının toplanması və resirkulyasiyası, yüksək effektiv ventilyasiya sistemi, resurslara qənaət edən texnologiyaların maksimal istifadəsinə çalışıb. Bununla yanaşı təbii işıqlanma və kölgələnməyə əksent edilməsi prioritet məsələs olmuşdur. Həmçinin, şüşələnmiş fasadın işıq əks etdirməyən materiallarla üzlənməsi nəzərdə tutulub. Layihə təklif edildiyi dövrdən LEED Gold prestijli ekoloji qiymətləndirmə mükafatına namizəddir. Binanın dəqiq inşa olunma vaxtı haqqında dəqiq məlumat verilmir [6].

Dünyanın bir çox meqapolis şəhərlərində su hövzələrinin məcralarında hündürmərtəbəli və bir çox hallarda çoxfunksiyalı binaların tikintisi tendensiyası hər il daha da aktuallaşır. Layihələndirilən binalar öz maraqlı həcmi və planlaşdırılma təşkili ilə şəhərin vizual görünüşünü dinamikləşdirir. Bu da öz növbəsində şəhərsalma həllinin inkişaf prosesinə müsbət istiqamətdə təsir edir.

The Sax adlanan 51 mərtəbədən ibarət çoxfunksiyalı yaşayış kompleksi Hollandiyanın Rotterdam şəhəri üçün layihələndirilmişdir. Sahəsi 82 200 m² təşkil edən binanın 2022-ci ilin sonunda istifadəyə verilməsi planlaşdırılır. Bina “Filadelfiya” (10 metr) və “Havana” (150 metr) adlı iki qüllədən təşkil olunub. Bura 450 mənzil, sağlamlıq mərkəzi, 1200 maşın üçün nəzərdə tutulmuş yeraltı dayanacaq, konqres mərkəzi və müxtəlif kommersiya mərkəzlərindən ibarətdir. Həmçinin, tərkibində restoran, mağaza və kafelərin toplandığı podium çoxfunksiyalı kompleksin planlaşdırılma həllinə daxildir (şək.2), [6].

Müasir dövrdə hündürmərtəbəli yaşayış binalarının layihələndirmə prosesində şəhərsalma həllinin inkişafı üçün ümumi qəbul olunmuş müddəaları nəzərə almaq lazımdır. Meqapolis şəhərlərin planlaşdırılma mərhələsində geniş regional meyarlara diqqət yetirilməlidir.

Şəhər yaşayış mühitinin keyfiyyətinin yüksəldilməsi prosesi üçün müəyyən bir zamanda ümumi qəbul edilmiş həyat norma və standartlarına uyğun olaraq buranın sakinlərinin obyektiv ehtiyac və tələblərini ödəmək qabiliyyətinin mövcudluğu vacibdir. Layihələndirmə prosesindən öncə memarlar müəyyən edilmiş keyfiyyət meyarlarına görə inkişafı təmin etməyə qadir olan şəhər yaşayış mühitinin yaradılması üçün xüsusi təkliflər planı hazırlamalıdır.

Şəhər planlaşdırılmasının əsas məqsədi müxtəlif təyinatlı binaların yerləşdirilməsi probleminin kompleks həllinin tapılmasıdır. Buraya, daxildir:

- Təbii resursların istifadəsi;
- Yaşayış məskənlərinin gələcək inkişaf istiqamətinin müəyyən olunması;
- Su, elektrik və istilik təchizatının inkişaf planlarının hazırlanması;
- Əhalinin ictimai istirahət zonalarının planlaşdırılması;
- Ərazinin nəqliyyat şəbəkəsinin formalaşması [4].

Şəkil 2. The Sax çoxfunksiyalı yaşayış kompleksi. Hollandiya, Rotterdam [4]

Temperatur və rütubət, külək, günəş radiasiyası, yağıntı kimi iqlim elementləri hündürmərtəbəli binaların layihələndirmə prosesində nəzərə alınmalı əsas amillər sırasındadır. Temperatur, nisbi rütubət və külək ərazinin, şəhərin iqlim xüsusiyyətlərini müəyyən etməyə imkan verir. Ərazinin iqlim dəyərlərini bilməklə, iqlimin xüsusiyyətlərini müəyyən etmək mümkündür. Bununla da binaların və ətraf ərazilərin layihələndirilməsi zamanı nəzərə alınmalı olan tələblər toplusunu formalaşdırmaq mümkündür.

Xarici havanın temperaturu 21C-dən çox olduqda, xüsusən də insolasiya mövcudluğunda binaların həddindən artıq istiləşməsi, (birbaşa günəş radiasiyası ilə şüalanma) mümkündür. 28 C-dən yuxarı temperaturda insan bədəninin həddindən artıq istiləşməsi başlayır və günəşdən qorunmaq və eyni zamanda hərəkət etmək lazım gəlir. Həmçinin havanın temperaturu 28C-dən çox temperaturda insan orqanizminin həddindən artıq istiləşməsi başlayır və günəşdən qorunmaq və həm bina daxili, həm də binaların ətrafında intensiv təbii havalandırmadan istifadə etmək lazımdır [5,6].

Müasir iqlimşünaslıqda külək amili yüksək mərtəbəli binaların layihələndirilməsində xüsusi diqqət tələb edir. Problem sadəcə mərtəbə sayı yüksəldikcə artan külək yüklərinin təsiri altında

binaların dayanıqlığını təmin etmək ehtiyacında deyil. Külək bina ətrafında dövr edərək, güclü axınlar yaradır və yaxınlığındakı piyadalara təzyiq edir. Bu da bina sakinləri və ətrafdakı insanların təhlükəsizliyinin təmin edilməsi üçün yeni həcmi formaların təklifinə ehtiyac yaradır. Həll yollarından biri fasaddan şaquli şəkildə çıxan və hündürlüyü 2-4 mərtəbə olan geniş podiumlar yerləşdirməkdir.

Nəticə. Meqapolislərdə hündürmərtəbəli, çoxfunksiyalı yaşayış komplekslərinin layihələndirilməsi prosesində ən geniş miqyaslı nəzərə alınacaq məsələ ərazinin regional inkişaf planıdır. Baş plan həllində müxtəlif təyinatlı zonaların düzgün yerləşdirilməsi, kölgəlik və açıq, aydınlıq amillərin (günəş işığının) mövcudluğu mütləqdir. Layihələndirilən yaşayış binaları və ərazinin yaşıllıq, piyada zonaları arasında sərbəst keçidlər təşkil edilməlidir. Eyni zamanda binalar və yaxınlıqda mövcud təhsil və səhiyyə müəssisələri arasında təhlükəsiz keçidlər formalaşmalıdır.

Ədəbiyyat

1. Mustafayeva F.V. Bakı şəhərinin rekreasiya zonalarının planlaşdırılma prosesində müasir meyarlar. Bakı, 23-27s. N2, Elmi əsərlər. 2020
2. Бельведер Бостонской гавани. Высотные здания (4/19). Москва “Периодика”, 6с. 2019
3. Лицкевич В.К., Конова Л.И. Учет природно-климатических условий местности в архитектурном проектировании. Москва, МАРХИ, 44с. 2011
4. Родиновская И.С. Генеральные планы гражданских зданий. Москва, МГСУ, 115 с. 1994
5. Сычева А.В. Ландшафтная архитектура. Москва, “Издательский дом “ОНИКС 21 век”, 87с. 2004
6. Комплекс The Sax. Высотные здания (4/19). Москва “Периодика”, 36-39с. 2019

References

1. Mustafayeva F.V. Baki sheherinin rekreasiya zonalarinin planlashdirilma prosesinde muasir meyarlar. Baki, 23-27s. N2, Elmi eserler. 2020
2. Bel'veder Bostonskoj gavani. Vysotnye zdaniya (4/19). Moskva “Periodika”, 6s. 2019
3. Lickevich V.K., Konova L.I. Uchet prirodno-klimaticheskikh uslovij mestnosti v arhitekturnom proektirovanii. Moskva, MARHI, 44s. 2011
4. Rodinovskaya I.S. General'nye plany grazhdanskih zdaniy. Moskva, MGSU, 115 s. 1994
5. Sycheva A.V. Landshaftnaya arhitektura. Moskva, “Izdatel'skij dom “ONIKS 21 vek”, 87s. 2004
6. Kompleks The Sax. Vysotnye zdaniya (4/19). Moskva “Periodika”, 36-39s. 2019
7. Jones D.W. Urbanization and energy use in economic development, Energy journal, 10(1), 29-44p. 1989

Redaksiyaya daxil olma/Received 19.09.2022

Çapa qəbul olunma/Accepted for publication 19.10.2022

Məqaləyə istinad: Həsənova-Fərəcova K.Ə Müasir yaşayış komplekslərinin meqapolis şəhərlərin təşkilində rolu. Elmi Əsərlər jurnalı AzMİU, s. 18-22, N2, 2022

For citation: Hasanova-Farajova K.A The role of modern residential complexes in the organization of a megapolis city. Journal of Scientific works/ Elmi eserler. AzUAC, p. 18-22, N2, 2022